

November 2023

**LELOKELELO LA LETLAKALA LA TSHEDIMOŠO
YA UNIVERSAL BASIC INCOME GUARANTEE
(TOKELO YA LETSENO LA MOTHEO LA BATHO BOHLE)**

KE KA BAKA LA'NG AFRIKA BORWA E HLOKA TOKELO YA LETSENO LA MOTHEO LA BATHO BOHLE?

Tokelo ya letseno la batho bohle (UBIG) ke setlamo seo pušo e se dirilego go kgonthišetša batho ka moka ba hwetša letseno le itšego gore ba phete dinyakwa tša bona tša motheo. Se se dirwa ka go romelwa ga tšhelete ka mehla goba tšhelete ya mphiwafela, yeo e hlohleletšago tlhabollo le go godiša go tsepama ga tša boiphedišo. Eupša mehola ya UBIG ga se ya tša ikononi feela. UBIG e ka hola setšhaba ka go kaonefatša tša maphelo le maphomela a thuto, ya oketša kgokagano ya tša leago le go thekga tekatekano ya bong.

Go theoša le lelokelelo le la letlakala la tshedimošo, re fana ka bohlatse bjo bo bontšhago gore UBIG e ka kaonefatša maphelo a batho ba dimilione mo Afrika Borwa. Eupša yona ka boyona ga se tharollo ya mohlolo. Gore e godiše tsela yeo e kgomago maphelo a batho ka yona go nyakega gore go akaretšwe le megato e mengwe: gare ga e mengwe, sebopego sa maleba sa tlhokomelo ya ikononi seo se tlogo go hlohleletša tlhabologo; go atološa ditheko tša fase, go hwetšagala ga ditirelo tša batho bohle go batho ka moka; leano le le kgokaganego la toka la phetogo ya enetši; gotee le pholis ya intasteri yeo e nago le thekgo e botse yeo e tutuetšago mešomo ikonoming yeo e humilego ka go fapafapana.

DIELEMENTE TŠE NNE TŠA UBIG

- ✓ **UNIVERSAL** – e šupa go batho ka moka ba bagolo.
- ✓ **BASIC** – e akaretša dinyakwa tša motheo.
- ✓ **INCOME** – moputso wa ka mehla wa tšhelete.
- ✓ **GUARANTEE** – e newa e le tokelo.

BATHO BA
DIMILIONE TŠE
18.3

**GA BA NA
LETSENO LE LE
LEKANEGO GORE
BA ITHEKELE DIJO
TŠA MOTHEO**

Karolo yeo dithušo tša leago e e bapalago go fokotšeng bodiidi

Afrika Borwa ke e nngwe ya dinaga tšeo e senago tekatekano kudu mo lefaseng e bile e nago le palo ya godimo ya batho bao ba sa šomego e bile ba phelago ka bodiidi. Kotareng ya bobedi ya 2022, Afrika Borwa e bile le palo ya tlhokego ya mešomo ya 44.1% go ithekgilwe ka tlhaloso e okeditšwego (yeo e akaretšago bašomi bao ba nyamilego, goba bao ba lahletšego toulo ka go nyaka mošomo).¹

Dithušo tša leago, goba tšhelete ya ka mehla yeo pušo e e neago batho goba malapa e bile sebetša se se atlegago sa go lwantšha bodiidi bjo bo feteletšego ka morago ga mmušo wa kgethollo mo Afrika Borwa. Ka 2021, mo e ka bago 50% ya malapa mo Afrika Borwa a ikhotše ka thušo ya leago—go tloga go 43.5% ka 2011 le 30.8% ka 2003.² Karolo yeo e phethwago ke thušo ya leago go lwantšheng bodiidi bjo bo feteletšego e hlaloswa ka mo go oketšegilego ke taba ya gore 24.4% tša malapa di bega gore thušo ya leago ke yona mohlodi o mogolo wa letseno la bona.³ Tshapedišo ya bjale ya dithušo tša leago e akaretša phenšene ya batšofadi, tšhelete ya mphiwafela ya go hlokomela bana le tšhelete ya mphiwafela ya bagolofadi. Ga e sale ka Covid-19, e akareditše le tšhelete ya mphiwafela ya Social Relief of Distress (Kimollo ya Leago Nakong ya Tlalelo) (SRD), yeo e thomilego ka April 2020, gomme ga bjale ya katološetšwa go March 2024.

Lega go le bjalo, go sa dutše go nale dikgoba go tshepedišo ya thušo ya leago, gomme batho ba dimilione ba sa lebeletšane le bodiidi bjo bo feteletšego ka ge ba sa hwetše thušo ya pušo. Afrika Borwa ga e na thušo ya sa ruri ya letseno go batho bao ba phetšego gabotse ba magareng ga mengwaga e 18 le 59 go sa šetšwe gore bontšhi bja bona ga ba na letseno goba mokgwa wa go iphediša ka baka la taba ya tlhokego e kgolo ya mešomo. Lege batho ba bantšhi

mo sehlopheng se ba hotšwe ke tšhelete ya mphiwafela ya SRD, tšhelete ya mphiwafela e fo ba thušo ya nakwana e bile e nale mafokodi a mantšhi ka baka la boleng bja yona bja tlase, ditshwanelego tša yona tša go hwetša tšhelete ya fase, gotee le mapheko a mangwe a go e fihlelela go bao ba tlogago ba e hloka. Seemo se sa tlhokego e kgolo ya mešomo gotee le thušo e lekanyeditšwego di gatelela bohlokwa bja go ba le tšhireletšo ya leago ya sa ruri bakeng sa batho ba mengwaga ya go šoma.

Ka mo go fapanego, mmaraka wa bašomi ga se wa thuša go fokotša bodiidi mo Afrika Borwa ka mo go tšwelago pele. Go oketša tabeng ya tlhokego ya mešomo yeo e oketšegago ka gobane (mo e ka bago magareng ga 2000 le 2015) palogare ya kgolo ya mogolo ga se ya feta 2% ka ngwaga bakeng sa 80% ya ka fase ya bao ba hwetšago letseno—gomme ga go pelaelo gore se se ile sa mpefala le go feta ga e sale go phuhlama ga ikonometri moo go bakilwego ke Covid.⁴ Ka baka la ditlamorago tše ga se bao ba tlhokago mešomo feela bao ba lebanego le bodiidi—palo e kgolo ya bao ba šomago mo Afrika Borwa ba sa phela ka tlase ga moedi wa bodiidi.

Thekgo ya letseno bjalo ka tokelo ya molaotheo

Karolo 27 ya Molaotheo wa Afrika Borwa e kgonthišetša gore bohle ba ba le tokelo ya tšhireletšo ya leago, go akaretša thušo ya leago ge e ba ba sa kgone go itlhokomela le go hlokomela bao ba ithekgilego ka bona. Dikarolo 7 le 36 di bontšha gore ga se gwa swanela go ba le go diega mo go sa hlokgalego gore go šomišwe tokelo ye. Afrika Borwa ke e nngwe ya bao ba saenago go Kgwerano ya Ditokelo tša Ikonometri, tša Leago le tša Setšo (ICESCR) yeo e tiišetšago gore batho ka moka ba swanetše go šireletšwa ke tshepedišo ya tšhireletšo ya leago, kudukudu bao ba kgaphetšwego ka thoko le bao ba hlokgago.

Ka 2018, Ditlamo tša Afrika Borwa ka fase ga kwano ye di ile tša lekolwa gape ke Komiti ya Ditšhaba tše Kopanego ya Ditokelo tša Leago, tša Ikonometri le tša Setšo.⁵ Komiti e hweditše gore tshepedišo ya bjale ya tšhelete ya mphiwafela e be e sa lekana go kgonthišetša maemo a bophelo a lekanego bakeng sa baamogedi le ba malapa a bona le go šupa go bothata bja go hloka thekgo go bao ba lego magareng ga mengwaga e 18 le 59 bao ba kgonago go šoma.⁶ Komiti e kgothaletša gore go hlongwe thušo ya letseno la motheo.

1. Statistics South Africa. August 2022. [Quarterly Labour Force Survey 2nd Quarter 2022](#).

2. Statistics South Africa. June 2022. [General Household Survey 2021](#).

3. Ibid.

4. Borat, H. et al. May 2020. [Wage polarization in a high-inequality emerging economy: The case of South Africa](#). WIDER Working Paper.

5. Bona: Committee on Economic, Cultural and Social Rights. 2018. Concluding observations on the initial report of South Africa.

6. Bakeng sa mo go oketšegilego bona: IEJ, Section27 and CESR. 2021. [Social Protection during COVID-19](#).

Karolo yeo UBIG e ka e bapalago tlhabollong

Go bile le dingangišano mabapi le go hlongwa ga thušo ya letseno ga e sale go tloga ka bo 1990.7 UBIG e ka tliša diphetogo mo Africa Borwa ka go thuša go šutiša sebopego sa bodiidi, go fokotša tše dingwe tša ditlamorago tša tlhokego ya mešomo yeo e tsemilego medu kudu le go fediša tlala mo nageng. Go e na le gore e be morwalo go ikonomi, UBIG e ka tlaleletša kgolong ka ge batho ba bantšhi ba šomiša tšhelete ya bona metseng ya bona e bile ba nale ditsela tša go kaonefatša boemo bja bona bja ikonomi.

Ke'ng seo UBIG e ka se dirago?

Dinaga tše dintšhi di thomile thekgo ya letseno la motheo ka sebopego se itšego, gantšhi e le go leka go bona kamoo e tlogo go kgoma batho ka gona, e bile go nale nyakišišo e tseneletšego yeo e hwetšagalago go tšwa maitekong a.

Bohlatse bo bontšha gore letseno la motheo le nale mehola e mentšhi yeo e akaretšago le go fetela ka kua ga go fokotšwa ga bodiidi le semeetseng. Tše di akaretša:

- ✓ **Thekgo ya letseno la motheo e ka fediša tlala:** Kakanyetšo ya pušo e šišinya gore batho ba Afrika Borwa ba dimilione tše 18.3 ga ba na letseno le le lekanego go ithekela dijo tša bona tša motheo le gore batho ba ka godimo ga seripa sa badudi ba phela ka bodiidi. UBIG yeo e bilwego go boleng bja moedi woo o phagamego wa bodiidi ka tlhaloso e ka fediša bodiidi le tlala mo Afrika Borwa.
- ✓ **Thekgo ya letseno la motheo e ka kaonefatša tša maphelo le maphomela a thuto:** Bodiidi bo tšweletša ditlamorago tše di senago toka tše di bitšago tšhelete tša leago, go akaretša ditlamorago tša boemo bja tša maphelo bja boleng bja fase le mapheko a tša thuto. Se se dira gore go be thata gore batho ba tšhabele bodiidi, e bile se ka dira gore moloko o be ka gare ga molaba wa bodiidi. Bohlatse bjo bo nabilego bo bontšha gore thekgo ya letseno la motheo (ge e ba sepedišana le tlhokomelo ya tša maphelo ya batho bohle gotee le thuto) e ka kaonefatša phepo ya batho, tša maphelo, le phihlelelo ya thuto, le go ba thuša go tšhabela bodiidi bja magareng ga meloko bja nako e telele. Dinyakišišo di bontšha gore thekgo ya letseno e fokotša strese le go kaonefatša bophelo bjo bobotse

7. Bona: COSATU and NEHAWU. 2003. [Joint Submission to the Public Hearings on The Report of the Committee of Enquiry into Comprehensive Social Security System.](#)

Dingangišano kgahlanong le UBIG

Dingangišano tše gantšhi di dirwago kgahlanong le UBIG di akaretša:

- ✗ Se se tla dira boikemelo, le go feleletša ka batho ba ikgogela morago dimmarakeng tša bašomi.
- ✗ Dipeeletšo go tšhelete ya mphiwafela di tla fokotša dipeeletšo go mešomo.
- ✗ Baamogedi ba tšhelete ba tlo senya tšhelete ya mphiwafela dilong tša go swana le bjala.
- ✗ E a tura e bile e ka se swarelele ka tša ditšhelete.
- ✗ E tlo hola bao ba sa e hlokego, ka gobane e tlo hwetšwa ke bohle, go akaretša le bahumi.

Lelokelelong le la matlakala a tshedimošo re tlo ahlaahla dilo tše tharo tše go tshwenyegilwego ka tšona, le go bontšha gore ke ka baka lang bohlatse bja ditšhabatšhaba le bja loukhale bo sa thekge dingangišano tše kgahlanong le UBIG; le gore tše dingwe tša dikgopolo tše di feleletša ka go se kwešiše kamoo UBIG e tlogo go šoma ka gona.

bja batho. Bohlatse bjo bo tšwago Alaska, Kenya le Afrika Borwa (le dinageng tše dingwe) bo bontšha khuetšo e botse ya go newa ga bana tšhelete ya dijo gotee le maphomela a tša maphelo. Dinyakišišo tše dingwe di šupa tabeng ya gore go romelwa ga tšhelete go thuša bafsa go tšena sekolo nako e teletšana.

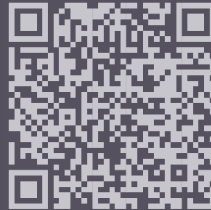
✔ **Letseno la motheo le ka thuša go godiša ikonomi, le go hlohloletša tlhabollo ya ikonomi ya gabo rena:** Bao ba solago thekgo ya letseno la motheo gantšhi ba nagana ka tšhelete ya mphiwafela e le go senya tšhelete ya pušo goba ikonomi eupša nyakišišo e bontšha gore le ka bapala karolo e bohlokwa go godišeng ikonomi. Se ke ka gobane batho ba diriša tšhelete yeo ba e hwetšago metseng ya bobona. Nyakišišo e bontšha gore thekgo ya letseno la motheo e thuša batho go joina mmaraka wa bašomi wa semmušo ka gobane e tloša strese sa go kgonthišetša dinyakwa tša motheo di a hlokomelwa le/goba go nea batho tšhelete ya go tswalela ditshenyagalelo tša go nyaka mošomo. Go oketša moo, thekgo ya letseno la motheo e ka kaonefatša boleng bja mešomo le maemo a meputso mebarakeng ya rena ya bašomi. Ge e ba meputso ya fase le ditšhireletšo tša bašomi di dula di le gona, letseno la motheo le fokotša go šomišwa gampe ga bašomi. Mafelelong, nyakišišo e bontšha gore letseno la motheo le ka thuša go thekga batho go hlama dilo tša go iphediša tšeo di swarelelago ka go itšhoma goba go thomeng dikgwebo.

✔ **Letseno la motheo le ka thuša go rarolla go se lekalekane ga bong:** Basadi ba dira bontši bja mošomo wa ka gae le wa go nea tlhokomelo wo o sa lefelwego, e bile ba beelwa ka thoko mebarakeng ya bašomi. Se se ra gore go nale kgonagalo e kgolo ya gore ba itemogele bodiidi e bile ba ikhwetša ba ithekgile kudu ka banna. Therešo ye e utolla go hloka toka ga go ithekgile ka mešomo feela bakeng sa go fana ka serithi. Thekgo ya letseno la motheo (yeo e newago batho ka moka— e sego dihlogo tša malapa feela) e nea basadi boipušo le go ikemela mo go oketšegilego, e bile e ka fokotša go hlaselega ga bona gabonolo ka dikgaruru tša bong.

✔ **Letseno la motheo le ka kaonefatša kgokagano ya leago:** UBIG ke tselo e nago le toka ya go abelana lehumo mo setšhabeng, gomme se se ka thuša go kaonefatša botee bja leago, go tsepama, le go tšea karolo ka temokrasi. Ka mohlala teko ya letseno la motheo kua Namibia e lebišitše go fokotšweng ga bosenyi.

Lelokelelong le la matlakala a tshedimošo re tlo hlahloba bohlatse ka mo go tseneletšego, le go utolla mabaka ao re dumelago gore go hlongwa ga Tokelo ya Letseno la Motheo la Batho Bohle go tla thušago go tla ka bokamoso bjo bo lekalekanego, bjo bo bolokegilego gotee le bjo bo atlegilego mo Afrika Borwa.

Etela portal ya rena e kgethegilego ya UBIG ka go skena khouto ya QR

Bala mo go oketšegilego mabapi le Pholisi ya go [Hlana a Basic Income Guarantee](#) la IEJ, le Pampiri e Šomago ya IEJ Na [Universal Basic Income \(Letseno la Motheo la Batho Bohle\) le ka Tlaleletša go Fedišeng Tlala mo Afrika Borwa?](#), gotee le [Lelokelelo la Ditsopolwa tšeo di Latelwago ke Kakaretšo e Kopana](#).

Letlakala le la dintlha tša karolo ya lelokelelo la tokelo ya batho bohle ya letseno la motheo (UBIG) mo Afrika Borwa.

Matlakala a tshedimošo lelokelelong le ke:

1. Ke ka baka la'ng Afrika Borwa e hloka Universal basic income guarantee (Tokelo ya Letseno la Batho Bohle)?
2. Ga go yo a tlogetšwego morago: Ke ka baka la'ng letseno la motheo la batho bohle le le kaone kudu go feta tšhelete ya mphiwafela yeo e newago batho ba itšego?
3. Mešomo kgahlanong le Tšhelete ya mphiwafela: Na pholisi ya mošomo le ya letseno la motheo ke mokgwa wa tša thekišano?
4. Kamoo UBIG e ka thekgago bana bao ba phetšego gabotse, batho ba bagolo bao ba thabilego, gotee le go ithuta bophelo ka moka
5. Kamoo UBIG e ka godišago toka ya bong gotee le kgokagano ya leago
6. E sego feela letlakala la bohle: kamoo UBIG e fago batho sebaka sa go atlega
7. "But how will we pay for it?" Financing a UBIG (English only)
8. Go hlama ditharollo tša mmušo go mogolo o tlwaelegilego

www.iej.org.za

Re leboga thekgo ya Friedrich-Ebert-Stiftung ka go tšweletša matlakala a a tshedimošo.

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG
South Africa